

MIĘDZYKRAJOWE KOŁOKWIUM
„EKSPERYMENTOWANIE W ARCHEOLOGII: STAN I PERSPEKTYWY”,
BEAUNE (FRANCJA) 6-9 KWIETNIA 1988 R.

Od bez mała 30 lat we wschodniej i środkowej Francji jest rozbudowywana sieć autostrad, którą kieruje Towarzystwo Autostrad Paryż – Ren – Rodan (Société des Autoroutes Paris – Rhin – Rhône). Przy okazji tej rozbudowy są odkrywane liczne stanowiska archeologiczne, których badaniem zajmują się specjalne zespoły archeologów. Wyniki tych badań są prezentowane na wystawach muzealnych¹ oraz wykorzystywane m.in. w publikacjach popularnonaukowych². Sponsorem owych przedsięwzięć jest – w dużym stopniu – wymienione Towarzystwo Autostrad. Dzięki niemu też w pobliżu miasta Beaune w Burgundii, w rejonie węzła komunikacyjnego stworzonego przez autostradę A6, wiodącą z Paryża do Lyonu i jej odgałęzienia do Dijon (autostrada A31) i Miluzy (autostrada A36), w 1978 r. utworzono rezerwat archeologiczny, noszący nazwę Archeodromu w Beaune (Archéodrome de Beaune³). Zajmuje on rozległy teren w pobliżu znajdujących się przy autostradzie stacji benzynowych, restauracji i innych urządzeń przeznaczonych dla podróżnych. Na terenie tym – oprócz wystawy umieszczonej w nowoczesnym pawilonie, gdzie są także sale umożliwiające prowadzenie pogadań czy wykładów – wzniesiono m.in. rekonstrukcję chat neolitycznych, zagrody z końca epoki brązu, kurhanu z okresu halstattkiego, pradziejowego miejsca kultowego, fragmentu umocnień wzniesionych przez Rzymian wokół celtyckiego *oppidum* Alesia oraz świątyni gallorzymskiej, a zestaw tych rekonstrukcji ma wkrótce ulec dalszemu wzbogaceniu. Należy przy tym wskazać, że owe rekonstrukcje tylko w części dotyczą obiektów odkrytych przy budowie autostrady – inne wiążą się z badaniami wykonanymi niezależnie od tej budowy.

Od początku Archeodrom w Beaune był pomyślany jako przedsięwzięcie służące popularyzacji pradziejów w atrakcyjnej formie, odbiegającej od przeciętnych pokazów muzealnych, zwłaszcza wśród szerokiego rzesz podróżnych korzystających z autostrady. Już wkrótce po utworzeniu Archeodromu, bo w 1980 r., ów efekt atrakcyjności został poważnie wzbogacony przez rozpoczęcie tam rozmaitych eksperymentów archeologicznych, obejmujących obróbkę krzemienia, rogu, kości, miedzi i brązu, wytop żelaza, plecionkarstwo, wyrób naczyń glinianych, uzyskiwanie barwników roślinnych i barwienie tkanin, aż po prymitywną uprawę i sprzęt zbóż oraz hodowlę⁴. Eksperymenty te są wykonywane nie tylko przez pracowników Archeodromu, ale także przez badaczy związanych z innymi instytucjami. Wprawdzie często doświadczeniom tym przyglądają się zwiedzający Archeodrom, jednakże oprócz cech pokazu zaczynają one wyraźnie nabierać charakteru eksperymentów naukowych.

¹ Na przykład w Riom: por. B. et J.-M. Sauget, *Archéologie et autoroute. La Chapelle de Pessat*, Marsat 1987.

² Na przykład A. Delpuech, *Deux millions d'années en Auvergne. Archéologie et autoroute A71*, Marsat 1987; G. Vicherd, *Autoroutes dans l'Ain et archéologie. Grands sauvetages archéologiques sur le tracé des autoroutes A40 et A42 de 1980 à 1986*, b.m.w., b.r.w.

³ Nazwa ta nie jest przetłumaczalna na język polski – jest to neologizm wzorowany – jak się wydaje – na takich nazwach, jak *aérodrome*, *hippodrome* itp.

⁴ Wiele informacji na temat działalności Archeodromu w Beaune zawiera nr 126: 1988 „Dossiers Histoire et Archéologie”.

Rzeczywiście rozwój archeologii eksperymentalnej na terenie Archeodromu spowodował, że w 10 rocznicę jego powstania, w dniach od 6 do 9 kwietnia 1988 r., odbyło się w Beaune oraz w samym rezerwacie międzynarodowe kolokwium naukowe poświęcone tej właśnie tematyce, pt. *Expérimentation en archéologie: bilan et perspectives*. Organizatorem był Archeodrom w Beaune oraz Stowarzyszenie Popierania Archeologii w Burgundii (Association pour la Promotion de l'Archéologie en Bourgogne) pod patronatem kilku francuskich uniwersytetów i towarzystw naukowych, przy wydatnym wsparciu finansowym udzielonym przede wszystkim przez Towarzystwo Autostrad Paryż–Ren–Rodan. Przewodniczącym kolokwium był J. A. Winghart, będący jednocześnie przewodniczącym (prezesem) wymienionych już uprzednio Towarzystwa Autostrad i Stowarzyszenia Popierania Archeologii, kierowali zaś kolokwium G. Firmin, asystent Archeodromu, oraz P. Andrieux, archeolog departamentalny Val de Marne. W kolokwium wzięło udział ponad stu uczestników z 17 krajów – Algierii, Belgii, Czechosłowacji, Danii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Indii, Polski, RFN, Szwajcarii, Szwecji, USA, Węgier, Wielkiej Brytanii, Włoch oraz ZSRR – przedstawiając kilkadziesiąt referatów. Poza plenarnymi posiedzeniami na początku kolokwium, kiedy zostały zaprezentowane referaty o charakterze ogólnym, oraz na jego zakończenie, gdy dokonywano posumowania jego przebiegu, obrady toczyły się w siedmiu sekcjach: technologii i użytkowania metali, architektury, rekonstrukcji eksperymentalnych i ich oddziaływania społecznego, technologii ceramiki, rolnictwa i rekonstrukcji środowiska, technologii kości i eksploatacji materiałów organicznych oraz technologii i użytkowania materiałów kamiennych. Poza tym na terenie Archeodromu uczestnicy kolokwium prowadzili – w ramach jednocześnie zorganizowanego pokazu – eksperymentalną obróbkę krzemienia, produkcję przedmiotów z rogu i kości, wypalanie naczyń glinianych, wytop żelaza, przędzenie i tkanie, barwienie przędzy, pędzenie smoły, próby rzutu oszczepem przy użyciu propulsora oraz zastosowania w archeologii niektórych fizykochemicznych metod badawczych.

Jak zatem można zauważyć, omawiane kolokwium miało bardzo szeroki zakres tematyczny. Sprawiało to – zwłaszcza w wypadku obrad prowadzonych równoległe w sekcjach – niemożność ogarnięcia całokształtu prezentowanej archeologicznej problematyki eksperymentalnej. Zwracano na to uwagę na zakończenie kolokwium sugerując, by w przyszłości podobne spotkania dotyczyły węższej tematyki. Można też dodać, że w niektórych wystąpieniach zacierała się granica między badaniami etnograficznymi a eksperymentami archeologicznymi. Oczywiście, nie oznacza to bynajmniej, aby przebieg tej imprezy należało ocenić ujemnie – wręcz przeciwnie, mimo wskazanych niedogodności czy uchybień, była ona w pełni udana. Zgromadziła bowiem wielu znanych badaczy-eksperymentatorów archeologów. Umożliwiła im – pochodzącym z tak licznych krajów – wzajemne poznanie się oraz wymianę poglądów dotyczących interesujących ich poczyniń eksperymentalnych, przy czym wiele z nich można było sprawdzić i ocenić w praktyce, podczas wspomnianego pokazu. Należy też podkreślić dobrą organizację kolokwium i panującą na nim miłą atmosferę.

Jeśli chodzi o polskie akcenty na omawianym kolokwium, to były one dość liczne, choć niezbyt równomiernie rozłożone. Tak więc na posiedzeniu plenarnym na otwarciu roboczej części kolokwium prof. dr hab. Tadeusz Malinowski z Instytutu Historii WSP w Słupsku wygłosił referat pt. *Expérimentation en archéologie polonaise*. Następnie w sekcji poświęconej technologii i użytkowaniu metali doc. dr hab. Kazimierz Bielenin wraz z dr inż. Elżbietą Nosek z Muzeum Archeologicznego w Krakowie przedstawili referat pt. *Experimental archaeometallurgy in Poland*. Najliczniejszy natomiast udział polskich badaczy zaznaczył się w sekcji poświęconej technologii i użytkowaniu materiałów kamiennych, w ramach której mgr Andrzej Boguszewski z Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych w Warszawie wystąpił z komunikatami pt. *The experiments of the using of antler tools on the flint mines in Krzemionki, Poland* i *The experimental researches over some aspects of the mesolithic flint industry in Pomerania, Poland*, zaś mgr Witold Migal z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie z wypowiedziami pt. *The present state and perspectives of experimental flint-knapping in Poland* i *Ventilation in the neolithic flint mines: an experimental study*. Podczas pokazu doc. Bielenin i dr Nosek uczestniczyli ponadto w eksperymentalnym wytopie żelaza, mgr Anna Grossman z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie (Oddział w Biskupinie) natomiast prezentowała wicie nici z kądzieli za pomocą wrzeciona oraz tkanie krajek przy użyciu czworokątnych tabliczek tkackich.

Na zakończenie niniejszej relacji wypada ponadto wspomnieć i o tym, że doc. K. Bielenin, jako jedyny spośród uczestników kolokwium, został – w uznaniu swych zasług polegających na długoletnich eksperymentach związanych z wytopem żelaza – wyróżniony przez organizatorów: wręczono mu mianowicie w sposób uroczysty dużą glinianą łyżkę odlewniczą, używaną do eksperymentów na Archeodromie.

Należy jeszcze dodać, że organizatorzy kolokwium ogłosili przed obradami streszczenia znacznej części referatów w publikacji pt. *Expérimentation en archéologie: Bilan et perspectives*⁵. Przewidują oni także wydanie wszystkich referatów w obszernej publikacji.

Tadeusz Malinowski

BADANIA PORÓWNAWCZE KRAJOWEJ KULTUROWEJ
LUDZI ŁOWICKO-ZBIERACKICH
NIZU ŚRODKOWEJ EUROPEY I PÓŁNOCNO-ŚRODKOWEJ STREFY
STANÓW ZJEDNOCZONYCH

W maju roku 1984 podpisano współpracowniczą umowę o współpracy naukowej dotyczącą profesorów między Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie a Iowa State University w Ames (Iowa) w Stanach Zjednoczonych. Inspiracją współpracy projektu badawczego, którego wyniki publikujemy w amerykańskich i polskich czasopiśmie są już w roku 1980 przy okazji międzynarodowego sympozjum poświęconego problematyce wydobycia żelaza, które odbyło się w Des Moines w poł. Pomocnym. Podpisanie oficjalnej umowy poprzedziły wizyty rekonesansowe badaczy obu stron, mające na celu zapoznanie się z doświadczeniami i metodami badawczymi partnerów. Tak więc jesienią roku 1981 polski współpracownik tego komitatu odwiedził Department of Sociology and Anthropology Iowa State University w Ames, a stała Iowa, oraz Department of Anthropology w Northwestern University w Evanston Illinois, które to instytucje współpracują ze sobą w badaniach profesorów Ameryki Południowej. Polacy nie porwali także zapoznać się z najnowszymi stanowiskami profesorowymi, i metodami badań terenowych i laboratoryjnych, z zakresu kultury ludów łowicko-zbiérackich, arch. generalnie, z poziomu rozwoju profesori w środkowo-południowej części Stanów Zjednoczonych. W roku 1984 profesor John Brown z Iowa State University odwiedził Polskę w tym samym celu. Przy okazji pobytu w Warszawie, na gościnie zorganizowanej przez Zakład Etniki Komitetu IHM PAN wygłosił on referat, w którym, po krótkiej charakterystyce stanu badań laboratoryjnych w USA, zaprezentował doświadczenia z projekcją i interpretacją kultury ludów łowicko-zbiérackich do realizacji w ramach podpisanej oficjalnej umowy o współpracy naukowej.

Celem współpracowniczych działań badań jest próba porównania rozwoju i adaptacji oraz przemian kulturowych ludów łowicko-zbiérackich, żyjących w różnych warunkach środowiska naturalnego, bez na dwóch całkowicie izolowanych od siebie obszarach, bez możliwości jakichkolwiek wzajemnych kontaktów. W tym wypadku na celu środkowej Europy i w środkowo-południowej części USA. Chodzi o porównanie ewolucyjnych obszarów, czy też różnic w sposobie przystosowywania się i adaptowania środowiska naturalnego przez pierwotnych łowców i zbieraczy, a także stwierdzenie czy były to, borykając się z podobnymi problemami, jakie stanowił przed nimi różnice środowiska, podlegały one tym samym metodom, czy też wypracowały całkowicie specjalne ich pokonywania. W dalszej części relacji omówi się też próby objawienia i wyliczenia ewolucyjnych różnic lub podobieństw rozwoju kulturowego.

⁵ W publikacji tej na s. 96 znajduje się streszczenie referatu pt. *The methods of fabrication of the armement on the territory of Poland in Antiquity after the metallographic examinations*, nie wygłoszonego z powodu nieprzybycia na kolokwium autora, prof. dra hab. inż. Jerzego Piskowskiego z Instytutu Odlewnictwa w Krakowie.